
Величко Людмила Петрівна

д-р. пед. наук, професор

завідувачка відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти

Інститут педагогіки НАПН України, Україна

ДИДАКТИЧНИЙ СУПРОВІД КУРСУ ЗА ВИБОРОМ ІЗ ХІМІЇ

Повна загальна середня освіта надається в сукупності інваріантного й варіативного складників, до останнього належать курси за вибором учня [2, 4]. Перелік таких курсів, рекомендований МОН України, не поновлювався упродовж десяти років, хоча для задоволення освітніх потреб учнів і вільного вибору має існувати банк навчальних програм різного спрямування й обсягу[3].

Аналіз чинних навчальних програм курсів за вибором засвідчує їхню переважну орієнтацію на розвиток і поглиблення знань з хімії та суміжних предметів, що не може задовольнити вимоги формування предметної компетентності в сукупності знаннєвого, діяльнісного й ціннісного компонентів. Методичне забезпечення курсів обмежується загальними вказівками у «Пояснювальних записках» до програм; про дидактичні матеріали для учнів не йдеться, отже, учитель або використовує чинні підручники (часто – для вищої школи), або змушений добирати матеріали на власний розсуд.

Ця суперечність особливо загострилася під час дистанційного навчання в умовах карантину: брак дидактичних матеріалів для учнів на електронних носіях унеможливило вибір того курсу, який справді відповідає їхнім інтересам, бо потребує додаткової роботи з пошуку інформації.

Курси за вибором з біології і хімії, розроблені співробітниками відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти Інституту педагогіки НАПН України і схвалені до використання МОН України, вирізняються наявністю дидактичних комплектів у такому складі: навчальна програма з пояснювальною запискою, методичні рекомендації для вчителів, навчальні посібники для учнів [1].

Курс за вибором «Органічні речовини. 11 клас» належить до узагальнювальних стосовно відомостей про будову, властивості, добування органічних сполук. Зміст програми спрямовано не на розширення відомостей про органічні речовини, а розгортання їх в іншій площині, узагальнення не повторює традиційну схему вивчення речовин кожного класу від їхнього складу до застосування, а структурується відносно будови, хімічних реакцій, методів добування речовин усіх класів речовин у сукупності. Огляд сполук у такому ракурсі дає змогу порівняти їх не лише у межах класу чи групи, а й у розвитку від простіших до складніших, виявити їхні суттєві ознаки та відмінності, місце в структурній ієрархії, можливості взаємних перетворень, виробити цілісний погляд на органічні речовини та їхнє значення, тобто досягнути вищого ступеня узагальнення знань унаслідок переструктурування теоретичних знань, встановлення нових смислових зв'язків. Це уможливило вільне оперування знаннями за потреби застосування їх на практиці і відповідає ідеології компетентнісно орієнтованого навчання.

Зміст навчального посібника для учнів містить короткі резюме з найважливіших теоретичних положень теми, що супроводжуються запитаннями, які спонукають не до репродукції відомих знань, а до застосування їх у певній навчальній ситуації. Передбачено роботу учнів з таблицями, графіками, порівняльними схемами, малюнками, моделями, наведено завдання і вправи для самостійної роботи учнів, у тому числі, в тестовій формі. Значну увагу приділено схемам взаємних перетворень речовин. Приділено увагу вправам

серкіт-тренінгу, в яких відпрацьовуються уміння пов'язувати властивості, добування і застосування речовин. Різноманітні форми представлення інформації спонукають до осмислення вивченого, виокремлення головного, встановлення логічних зв'язків.

Посібник містить додатки: словник основних термінів, довідкові матеріали з історії відкриття і синтезу органічних речовин.

Основні методичні орієнтири для вчителів, що сприятимуть успішній реалізації курсу за вибором: посилення уваги до первинних узагальнень у різній формі під час вивчення основного курсу хімії; виконання учнями тренувальних вправ і завдань для попередньої підготовки до узагальнення; організація самостійної роботи учнів; підтримання їхньої мотивації; використання ІКТ. Практика дистанційного навчання засвідчила, що найважливішою умовою успішного впровадження курсу за вибором є забезпечення учнів дидактичними матеріалами на електронних носіях, що дає змогу організувати самостійну роботу дома.

Список використаних джерел:

1. Величко Л.П., Вороненко Т.І., Нетрибійчук С.О. Навчальні програми курсів за вибором з хімії для 10-11 класів [Електронне видання]. Київ: Педагогічна думка, 2020. 17 с.
2. Кизенко В.І. Варіативний компонент змісту освіти в основній і старшій школі: теорія і практика. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2018. 405 с.
3. Навчальні програми курсів за вибором та факультативів з хімії: Варіативна складова Типових початкових планів. 5-12 класи / Упор.: О.А.Дубовик, С.С.Фіцайло. Тернопіль: Мандрівець, 2010. 272 с.
4. Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект: кол. монографія / [авт. кол.: Г.О.Васьківська, В.І.Кизенко, С.В.Косянчук, О.В.Барановська та інші]; за наук. ред.. д-ра пед.. наук Г.О.Васьківської. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2018. 260 с .